

אתיופיה צנועים ונופים פראיים

יומן מסע מאת [אפרת נקש](#)
ספטמבר-אוקטובר 2012

תוכן:

[פסטיבל המסקאל עם בני הגוראגה](#)

[הטרק בהרי סימן](#)

[נספח – מידע למטיילים](#)

[מאיר אברהם](#) כתב לי שהוא מארגן טרק בהרי סימן באתיופיה, וביקשתי להצטרף. הטיסות בהן טסו חברי הקבוצה היו מלאות, ולכן הזמנתי כרטיסי טיסה לאדיס אבבה שלושה ימים לפני כולם.

קראתי באינטרנט שבאותם ימים יחגגו באתיופיה את פסטיבל המסקאל (Meskal), אבל לא רציתי להיות בעיר. פניתי לסוכנות הנסיעות [Awura Tours](#), ושאלתי מה הם מציעים לי לעשות. נציגי הסוכנות המקצועיים נכנסו לאתר הצילום שלי, שהקישור אליו הופיע בתחתית המייל ששלחתי, התרשמו מנושאי הצילום שלי, וחזרו אלי עם הצעה מיוחדת עבורי: לחגוג את המסקאל עם בני שבט הגוראגה. שמחתי, זה מה שאני הכי אוהבת.

לפני הנסיעה קראתי את הספר "רשימות מבטן הצבוע", בו שוזר נְגֶה מזלקיה את סיפורו האישי בהיסטוריה של אתיופיה. נְגֶה מתאר את ימי נערותו בעיר צחיחה ואת התבגרותו בשנות השבעים והשמונים של המאה ה-20, בתקופה סוערת של מלחמה, הרג וחורבן. הספר מרגש, וצרוף מקרים מעניין הוא שנגה הוא בן גוראגה.

מתוך אולם הנוסעים בשדה התעופה של אדיס אבבה ראיתי את פניו הקורנות של צ'אנֶה (Chaney), אשר אחז בשלט הנושא את שמי. כשיצאתי אליו הבנתי שהוא יהיה המדריך שלי בשלושת הימים הבאים, יחד עם נהג חייכן שאוהב שמכנים אותו דיג'יי (D.J.), ברכב Toyota Land Cruiser חדש. אדיס נמצאת בגובה ממוצע של 2,326 מטרים, ואחרי שהמראתי מנתב"ג החמה והמהבילה, נהנית מהאקלים ההררי והנעים של אדיס אבבה. צ'אנֶה הסביר לי שמשמעות השם אדיס אבבה הוא "פרח חדש" (אדיס פרושו חדש, אבבה פרושו פרח). אדיס אבבה היא כרך ענק, ואוכלוסייתו מונה שלושה וחצי מיליון אנשים.

נכנסנו למסעדה מקומית קטנה, ולארוחת צהרים הזמנתי אינג'רה, מאכל אתיופי מסורתי. על גבי מגש גדול נפרשו שתי פיתות ספוגיות, ועליהן רוטב עגבניות עם שעועית גרוסה ופלפל חריף. בצד הונחו עוד פיתות מגולגלות. שמחתי שהמסעדה אפשרה להזמין רוטב ללא בשר (אני טבעונית). צ'אנֶה בצע חתיכה מהפיתה, ניגב איתה את הרוטב והגיש לי לפה. היה לי טעים מאוד. צ'אנֶה האכיל גם את דיג'יי, שגמל לו חזרה. מנהג חביב.

התבוננתי מבעד לחלון המסעדה. כשהאתיופים נפגשים, הם מברכים לשלום תוך שהם נעמדים האחד מול השני, לוחצים את יד ימין תוך נגיעה של כתף ימין בשקע כתף ימין בהצלבה. ביד שמאל הם טופחים על השכם כמעין חיבוק.

כשיצאנו דרך רחובותיה של אדיס, בלטו תמונותיו של ראש הממשלה Meles Zenawi [שנפט](#) חודש לפני כן ממחלה, שהתנוסס בכל מקום. בדרך עצרנו להצטייד במזון לשלושה ימים, כולל פירות וירקות.

למדתי שהאתיופים מכנים את האדם הלבן פאראנג' (Faranje), בעוד לעצמם הם קוראים אבאשה (Abasha), מהמילה חבש, שמה הקדום של אתיופיה). צ'אנה סיפר שכשהמלך האתיופי מנליק השני חזר מצרפת, הוא סיפר לעמו שערך הסכם עם הפאראנג', וכך נדבק שם זה לאנשים הלבנים. מעניין הדמיון לשמות בהם מכנים את האדם הלבן התאים – פאראנג (Farang) והלאים – פאלאנג (Falang), באות למד כי אינם מסוגלים לבטא ריש), אף הם בהקשר צרפתי – מתקופת השלטון הצרפתי הקולוניאלי במדינתם.

נסענו לכון דרום-מזרח. שדות ירוקים נפרסו לעבר האופק, ובהן רעו פרות, כבשים ועיזים. לציד הדרך פסעו אנשים, חמורים עמוסים, ואנשים ישובים בעגלה הרתומה לסוס.

עונת הגשמים שאך הסתיימה הרוותה את השדות, וחלקם הוצפו במים. חצינו גשרים על פני נחלים שעלו על גדותיהם. בשדות הירוקים צמחו דגנים גבהי קומה. בחלקות אחרות חרשו החקלאים במחרשת עץ רתומה לשני שוורים. השמש זרחה, את השמים עיטרו עננים, והרגשתי נפלא.

צ'אנה הסב את תשומת ליבי לשדות [הטף](#). הטף הוא דגן עגול, זעיר בגודלו, עשיר בסיבים, ברזל, חלבון, ואינו מכיל גלוטן. הטף משמש להכנת האינג'רה. רוב משקי הבית החקלאיים באתיופיה מגדלים את גרגרי התבואה שלהם בעצמם. תלותה הכמעט מוחלטת של החקלאות האתיופית בגשם נותנת יתרון לטף, שכן הוא עמיד יותר מהחיטה והתירס בתנאי אקלים קיצוניים כגון יובש, וגם בפני מזיקים ומחלות.

כשהתרחקנו מאדיס אבבה הדרך הסלולה התחלפה בדרך עפר. עצרנו לתדלק, ודיג'י מילא ארבעה ג'ריקנים בדלק. על הגג היו קשורים שני גלגלים למקרה הצורך. נכנסנו לשטח בדרך מלאת מהמורות.

עברנו בתוך כפרים קטנים, בהם בקתות הנקראות גוד'ג', ומכונות גם טוקול (בתמונה בעמוד הבא). זהו מבנה עגול בעל גג חרוטי ורצפת אדמה כבושה, העשוי מחומרים טבעיים ומקומיים בלבד, ללא מסמרים או מתכות, שנבנה ללא שימוש בכלים מכאניים. גודל הבקתה תלוי בצרכים ובאמצעים הכספיים של המשפחה. באזור המישורי בו נסענו נבנו הבקתות מקני במבוק, וכוסו בבז עורב בקש. על הגג החרוטי הונח קש. לבקתות דלת אחת, אין בהן חלונות, ולפיכך הן אפלות. כשנכנסים אליהן, אחרי כמה דקות העיניים מתרגלות, וניתן להבחין בפרטים. הבקתות מחולקות באמצעות מחיצה, המפרידה בין אזור השינה והאירוח, לאזור המטבח ומקום הלינה של חיות משק הבית. לכניסה ויציאה של החיות קבועה דלת אחורית קטנה.

פה ושם פזורות בקתות שצורתן מרובעת, העשויות סנדות מענפי אקליפטוס, ובהן קבועים חלונות. חלק מגגותיהן של בקתות אלו מכוסה פח, ואחרים מכוסים בקש. לציד הדרך הוערמו סנדות אקליפטוס המוצעות למכירה. צ'אנה סיפר שבאתיופיה היה מחסור בעצים לבניה, חימום ובישול. בסוף המאה ה-19 הובאו מאוסטרליה עצי אקליפטוס, שהם בעלי קצב צמיחה מהיר, כדי לנסות ולהאט את הידלדלות היערות, אבל אלה רק החריפו את הבעיה: בעלי החיים המקומיים אינם יכולים לאכול את עלי האקליפטוס, וצמחים אינם גדלים סביב שורשיהם, כך שהקרקע ביערות אקליפטוס מועדת לסחף. בנוסף העצים משתלטים על השדות, וכיוון שהם סופגים מים רבים, הם גוזלים את המים מהשדות והיבולים. גרוע מכך, לא ניתן לברא את עצי האקליפטוס, משום שגם אם כורתים או

עוקרים אותם – הם צומחים מחדש.

האתיופים מספרים שהקיסר מנליק השני (ששלט בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20) קיבל במתנה עץ אקליפטוס. הוא החליט לשתול אותו באחת הערים, וכאשר הוא ראה את הפריחה של העץ הוא התרשם מאוד ונתן לעיר את השם אדיס אבבה, על שם פרח האקליפטוס.

בקתות הקש (גודג'ו/טוקול) והמטעים של הכפר דְּבֶר תבור:

פסטיבל המסקאל עם בני הגוראגה

הכנסייה הנוצרית אורתודוקסית של אתיופיה חוגגת את מציאתו של ה"מסקאל", הצלב האמיתי עליו נצלב ישוע.

על פי האמונה הנוצרית, הלנה הקדושה, אמו של קונסטנטינוס, קיסר רומי הנוצרי הראשון, יצאה לירושלים בחיפוש אחר הצלב, ובשנת 326 לספירה מצאה אותו טמון תחת גבעת הגולגותא (עליה נצלב ישוע). כשנמצא החלק הימני של הצלב, שנשבר אחרי שהוסרה גופתו של ישוע, בעת שנפל ארצה, בישרה על כך הלנה על ידי הדלקת משואה גדולה שהעלתה עשן רב. בפסטיבל משחזרים המאמינים את הדלקת המשואה על-ידי הבערת מדורות מעשנות. על פי המסורת באתיופיה, הפסטיבל נחגג כבר משנת 326 לספירה.

החג, שנחוג כשביקרת ב-27 בספטמבר, זימן לי חוויה מרתקת. נסעתי אל הקבוצה האתנית גוראגה קבנה (Kebena Gurage). בני הגוראגה יושבים באזור פורה, חצי הררי, בדרום-מערב אתיופיה, כ-150 קילומטרים מדרום-מערב לאדיס אבבה. הם מונים קרוב לשני מיליון איש, מחציתם נוצרים

ואחרים מוסלמים, והם מדברים בשפת גוראגה.

עם שקיעה עצרנו בכפר גדול בשם Hawariyat Wereda, ופנינו למלון מקומי. במלון היו חדרים בסיסיים עם מיטה זוגית ושידה. בארבעה חדרים היו גם מקלחת ושירותים צמודים. הכפר חובר לחשמל, אשר התחיל לזרום בשעה 19:30. גם המים לא זרמו כל הזמן. צ'אנה ודיג'יי הכינו ארוחת ערב משובחת, בכמות גדולה, על גבי גזיה. ההרמוניה ושיתוף הפעולה ביניהם נבנו בטיולים רבים בהם בילו יחד בשטח. צ'אנה ודיג'יי נתנו את הסירים עם שאריות האוכל לנערים העובדים במלון,

לשמחתם והנאתם. חשבתי שזו מחווה יפה, ותמהתי מה היו אוכלים אותם נערים לולא כיבדנו אותם באוכל שלנו.

בתמונה משמאל אשה מבני הגוראגה קבנה בכפר הוואריאט וורדה.

כשהתעוררנו בבוקר, אחד מעובדי המלון, קבדה (Kabada), סיפר לנו על חגיגות המסקאל בכפר שלו, דְּבֹר תבור (Deber Tabor), והזמין אותנו אליו. היטלטלנו בדרך משובשת, בהילוך נמוך כשארבעת הגלגלים משולבים. נסענו על אבנים חדות, חצינו אדמה בוצית ומבותרת מסחף מי הגשמים, ושייטנו בשטחים מוצפים. דיג'יי שלט היטב ברכב, ונהג בצורה זהירה. קבדה וצ'אנה סילקו מכשולים ופתחו גדרות כדי לאפשר לרכב לעבור. צ'אנה העריך שאנו כלי הרכב הראשון שנכנס לתוך אזור זה של הגוראגה. קבדה סיפר שבני הגוראגה הולכים ברגל עד לכפר הגדול בו לנו, אליו מגיע אוטובוס ציבורי.

לאורך הדרך היו פזורים כפרים קטנים עם בתי קש. סביב הבתים היו מטעים

ובהם צמחים הדומים לבננה, הקרויים "בננה מדומה" (False Banana או Ensete). צ'אנה הסביר שהגזע של צמחים אלו שונה מהבננה בכך שהוא עבה יותר, ועלה הבננה ממשיך עד לתחתית הגזע. המקומיים תולשים את העלה עד בסיסו. את החלק החום שכיסה את הגזע הם מכרסמים באמצעות כלי ומפיקים ממנו קמח. בחלק הירוק של העלה משתמשים כדי לעטוף אוכל. את הפיתות מהקמח שהופק מהעץ קולים על אש, והפיתות מקבלות מירקם צמיגי וטעים של גבינה (דומה מאד לדקל [הסאגו בפפואה גינאה החדשה](#), ושונה באופן הפקת הקמח ובטעם).

מרחוק ראינו את הר תבור, גבעה עגולה, ועצרנו בכפר שלמרגלותיו – דְּבֹר תבור. קבדה הזמין אותנו לבקתה בה התאספו בני הכפר. זקני הכפר המכובדים ישבו על שרפרפים, עטויים בגלימות לבנות. כשראו אותי, התרוממו כולם על רגליהם וחיכו שאשב. צ'אנה אמר שאני הפאראנג' הראשון המבקר

בכפר.

בתוך הבקתה כובדנו בקפה מלוח, בבירה ביתית הנקראת טעלה (T'alla) שבושלה משעורה, ובליקר ביתי הנקרא אַרְקָה (Arake), שהוכן בתהליך זיקוק של תירס. זקני העדה נשאו ברכות, ואז פרסו בסכין גדולה כיכר לחם עגולה שקוטרה כ-70 סנטימטרים, וגובהה כ-10 סנטימטרים, עשויה מקמח תירס וקצח, וחילקו לנוכחים.

אנשים הוסיפו להיכנס לבקתה, ביניהם צעירים הלומדים או עובדים רחוק. פסטיבל המסקאל הוא חג בעל חשיבות רבה לכנסייה האורתודוקסית האתיופית, ולכבודו מתקבצים כל בני המשפחה, איחוד משפחות המתרחש פעם בשנה, והחיבוקים והנשיקות היו מרגשים. בפסטיבל חוגגים גם את השנה האתיופית החדשה, ואת סיום עונת הגשמים.

בחצר האחורית של הבקתה העגולה הנחשבת לעתיקה, כבת 40 שנה, נמתח לייבוש שֶלֶח של שור. בני הגוראגה שוחטים פר לכבוד חג המסקאל, ואת השֶלֶח הם מוכרים לתעשיית העור. צ'אנה הסביר לי שהאתיופים האורתודוקסים אינם אוכלים בשר בימים רביעי ושישי, והמחמירים צמים בימים אלו. היום היה יום רביעי בשבוע, השוורים נשחטו לפני הגיענו, וכך נמנעו ממני המראות המצמררים, והצעות להתכבד בבשר.

בתמונה משמאל ייבוש השֶלֶח של פר שנשחט לכבוד חגיגות המסקאל.

לאחר שעה קלה טיפסנו עם כל בני הכפר אל הכנסייה שבפסגת הר תבור. הכנסייה צנועה, ויחסם של האנשים למקום השרתה אווירת קדושה. זקני העדה נשאו ברכות. הענקתי להם מתנה שהבאתי איתי מהארץ: שלוש גלויות עם תמונות שצילמתי בכנסיית הקבר: הגולגותא – הגבעה עליה נצלב ישוע; אבן המשיחה – המקום עליו נערכה ההכנה לקבורה של ישוע לאחר

מותו על הצלב, עטיפה בתכריכי כותנה נקיים משוחים במור; והמבנה (האדיקולה) שבו נמצא הקבר של ישוע. הסברי תורגמו לאמהרית, חזרו עליהם בגוראגה, וכולם גילו סקרנות. זקן העדה הודה לי על המתנה, ואמר שהם מאד מעריכים אותה.

כשירדנו מההר טפסף גשם, והתכנסנו בבקתה אחרת. כיבדו אותנו בפיתות מ"הבננה המדומה",

בתפוחי אדמה, וערכו טקס שתיית קפה מסורתי ([Coffee Ceremony](#)). באתיופיה קונים ומאחסנים פולים ירוקים של קפה. לפני השתייה קולים את הפולים, כותשים אותם בעלי ומכתש, ומבשלים את הקפה בכלי מיוחד. את הקפה מרתיחים לפחות שלוש פעמים עד לגלישה. תחתיתו של הכלי המשמש להכנת קפה עגולה, ומניחים אותו על "כעך". בחלק מהפעמים הוסיפו לקפה מלח וחמאה.

דיג'יי לימד אותי ללעוס את העלעלים הצעירים של הגת. הגת הגיעה לאתיופיה מתימן, ובאתיופיה היא נקראת צ'ת (Chat). כיוון שהטעם היה מריר, דיג'יי הציע לי ללעוס את הגת עם בוטנים.

לעת ערב עלינו לכתף הר תבור, שם ערמו בני הכפר את מדורת העצים לכבוד המסקאל. על גבי פירמידת העצים הונחו ענפי ערער (Juniper), כדי שהמדורה תעלה עשן סמיך. מהר תבור ניתן היה לראות את הכפרים שמסביב, ואת המדורות הבוערות. בכל כפר גרים גם מוסלמים, שמשתתפים בחגיגות יחד עם חברי קהילתם הנוצרים. גם בדֵבֶר תבור השתתפו מוסלמים, והיה נפלא לחזות בסובלנות במלוא הדרה.

הדלקת משואת המסקאל בפסגת הר תבור:

החבר'ה הצעירים פצחו בריקודים. הם יצרו מעגל, שרו, ונעו תוך מחיאות כפיים בקצב נגד כיוון השעון. בתוך המעגל היו תמיד מספר צעירים שרקדו בצורה קצבית, תוך שהם מניעים את כתפיהם, וכל גופם שר (אני ממליצה לצפות [בסרטון של הטלוויזיה האתיופית](#), ובו מוזיקה וריקודים על רקע צילומים מחיי הגוראגה. לריקוד הכתפיים קוראים אסקסטה, Eskista). המוזיקה קצבית, ותנועות הגוף של הרוקדים מחשמלות.

הרביתי לצלם אתיופים יפים, ועד מהרה הפכתי לצלם האירוע, כשנתבקשתי לצלם אנשים שונים והרכבים שונים. המקומיים שמחו מאד שהחגיגה תתועד, וצ'אָנָה אמר שסוכנות הנסיעות תציע לתיירים נוספים את הביקור אצל בני הגוראגה. אמנם הכפר דֵבֶר תבור אינו מחובר לחשמל (ולא

למים, טלפון, ביוב וכיו"ב), אולם כמה מבני הכפר העובדים באדיס אבבה העתיקו ממני את התמונות והדפיסו אותן לטובת תושבי הכפר. הגוראגה ידועים כקהילה של אנשים חרוצים, בעלי עסקים, התומכים במשפחתם שבכפר. הגידולים החקלאיים בכפר הם לצריכה אישית בלבד.

כשירדנו מהר תבור לוו אותנו תושבי הכפר בשירה וריקודים. כשנכנסנו למכונית הם הקיפו אותה וקראו: "אנחנו אוהבים אותך, אנחנו אוהבים אותך", ואני, עם דמעות בעיניים, השבתי "גם אני אוהבת אתכם, אֶמָא סֶגְנְלו" (תודה).

פליטי אריתריאה

כשהמתנתי בשדה התעופה של אדיס אבבה לטיסה לעיר גונדר (Gonder), פגשתי צעיר מקומי שנשא שלושה מחשבים ניידים. חייכתי למראה הכבודה, ושאלתי אותו לאן הוא טס. הוא סיפר לי שהוא עובד בארגון המטפל בפליטים מאריתריאה. שאלתי לגורלם של הפליטים. לפני שסיפרתי שאני מישראל, הוא הסביר לי שהפליטים מגיעים מאריתריאה לגונדר לתקופה קצרה, משם הם ממשיכים דרך סודן לישראל, ורק בודדים הולכים למקומות אחרים. הוא ידע שבישראל הם נאספים ע"י צה"ל, שמספק להם ארוחה והסעה.

את מאיר אברהם וחברי הקבוצה פגשתי כשכבר ישבתי בתוך המטוס, ויחד טסנו לעיר גונדר בצפון אתיופיה. בשדה התעופה של גונדר פגשנו את נוב, המדריך המקומי. עלינו על אוטובוס ונסענו לעיר. בדרכנו חלפנו על פני מחנה הפליטים מאריתריאה. טורים של בקתות רוחשים חיים.

מרחצאות פאסילדס בגונדר:

העיר גונדר מכונה "קמלוט של אפריקה", וזאת בזכות מבחר הארמונות, המבצרים והכנסיות שנשארו בה מימי הביניים, החושפים עושר ארכיטקטוני. גונדר מוקפת בגבעות הנמוכות של הרי סימן

הדרומיים. גונדר נוסדה בשנת 1632 על ידי השליט פאסילדס, והפכה לבירת המדינה. ביקרנו בשני מתחמים ובהם מבצרים שנבנו בין השנים 1623-1832 על ידי השליטים השונים של האזור באותה תקופה.

הקשר היהודי

גונדר משמשת כמרכז ליהודי אתיופיה, ובה נמצא המחנה של הסוכנות היהודית, בו נערכת ההכנה לעלייה לישראל. לפי המסורת של בני אתיופיה, המופיעה בִּכְבָּרָה נִגְסֵט שפרושו כבוד המלכים, מלכת שבא, ששמעה על חכמתו של שלמה המלך, באה לארץ במסע של שלוש שנים כדי לחוד לו חידות ולתת לו מתנות. שלמה, שהיה מוקסם מיפיה של המלכה, הבטיח שלא ייגע בה בתנאי אחד – שלא תיקח דבר מהארמון. בערב שבו שהתה המלכה בארמון הוגשו לה מאכלים חריפים, כדי לעורר את צימאונה. המלכה הצמאה לא יכלה להתאפק, ובלילה שתתה מכד מים שמצאה. המלך שארב לה ותפס אותה בקלקלתה, אמר לה שהמים הם מצרך יקר בממלכה, וכיון שהיא הפרה את ההסכם, עליה להתמסר לו.

מהתייחדותם נולד הבן מנליק (Menelik, הראשון), מייסד קיסרות אקסום (Aksum). כאשר גדל מנליק, הוא נסע לארץ ישראל כדי לפגוש את אביו. שלמה המלך מינה את מנליק לקיסר אתיופיה, והוא חזר לארצו עם שנים-עשר אלף יהודים, אלף מכל אחד משבטי ישראל, ביניהם כוהנים ואנשי דת. צאצאיו של מנליק שלטו באתיופיה ללא הפרעה. "השושלת הסולמונית", ששלטה מהמאה השלוש-עשרה באתיופיה, נחשבה מקודשת כיוון שבניה יוחסו לשלמה המלך.

בתרבות האתיופית אומצו סמלים יהודיים, כמו אריה יהודה ומגיני דוד, ומזבחות הוקמו בכל רחבי אתיופיה. תושבי אתיופיה קיבלו על עצמם כמה מנהגים יהודיים כמו מילה וכשרות, ואלה נשארו גם לאחר התנצרות הממלכה (לדוגמה, אין באתיופיה חזירים).

קהילת "ביתא ישראל" קמה במאה הרביעית, לאחר שהאתיופים המירו את דתם לנצרות. מלחמת אזרחים התפתחה בין היהודים למתנצרים, שבסופה היגרו היהודים להרי סימן הנידחים ושמרו על הדת בגרסתה הטרומ-רבנית. חלק מהכפרים שבשמורת הסימן היו בעבר מקום מושבם של קהילת "ביתא ישראל".

בשונה מקהילות אחרות בגולה, "ביתא ישראל" הפכה לממלכה עצמאית ששלטה על שטחים עצומים. בשיא כוחה היא נשלטה על ידי המלכה יהודית, שהפילה את ממלכת אקסום. אך במאה השבע-עשרה, בימי המלך גדעון השביעי, הממלכה היהודית נפלה והשליטה חזרה לשושלת הנוצרית. בעקבות לחצים של מיסיונרים, חלק מיהודי "ביתא ישראל" התנצרו, בשל קשיים כלכליים והרצון להתערות בחברה האתיופית. יהודי "ביתא ישראל" כונו "פלאשה" (פולשים), והיהודים המומרים כונו "פלאשמורה" (פלאש מומר). נאסר עליהם להיות בעלי קרקעות אלא רק אריסים, ספרי הקודש שלהם נשרפו, וכמעט ולא נותרה בידם עדות כתובה ליהדותם.

יהודי "ביתא ישראל" הועלו לארץ במסגרת חוק השבות. מכיון שלחלק מהפלאשמורה היו קרובי משפחה בישראל, הובאו הפלאשמורה לישראל מכוח איחוד משפחות, ובסיוע ארגון אמריקאי בשם Nacoej.

עצרנו ליד כפר שבו התנוסס שלט ובו נכתב בעברית פלאשה וציור של מגן דוד. המקומיים הגרים היום במקום אינם יהודים, אולם מכירים בערך התיירותי של השלט.

הטרק בהרי סימן

למחרת נסענו 130 קילומטרים לדברק (Debark), שם עצרנו לשוטט בשוק המקומי הצבעוני. כשהתבוננתי בסנדלרים תופרים מגפי גומי קרועים, הצלחתי להגדיר את הרושם שלי מהאתיופיים: הם עושים שימוש בכל דבר, עד שהוא מתכלה לגמרי. אנחנו קוראים לזה קיימות (Sustainability), ובאתיופיה זה חלק מאורח החיים. בכל חפץ ניתן לעשות שימוש נוסף, לא זורקים דבר.

את הטרק התחלנו בשער שמורת סימן (Simien). השמורה מתנשאת לגבהים של 2,000-4,543 מטרים. השמורה ההררית מבוטרת על ידי קניונים עמוקים, מכוסה בצמחייה עבותה אנדמית לחבל זה, ובה בעלי חיים הייחודיים לאזור.

הרי סימן נמצאים בחלק הדרומי של השבר הסורי-אפריקני, במזרח אפריקה. מסיב ההרים נוצר לפני 40 עד 25 מיליון שנה כאשר לבה פרצה מהקרקע והגיעה לעתים לשכבה בעובי של שלושה קילומטרים. מאז התעצבו ההרים כתוצאה מתהליכי בליה, והם עשירים בפסגות מחודדות, עמקים עמוקים וצוקים נישאים.

מה שמפליא בעיני בהרי סימן הוא הצבע הירוק. במצוקים התלולים ניכרים מישורי שבירה אנכיים, אולם גם הרמה שבראש המצוקים וגם העמק בתחתיתם ירוקים. מעיין קניון ענק ירוק. לעומת זאת, בהשוואה לאזור ים המלח, בקטע הישראלי והירדני של הבקע הסורי-אפריקני, גם בראש מצוק ההעתקים משתרע מדבר, וגם תחתיתו יבש, צבעי הקרקע הם חומים בהירים, וים המלח כחול.

המצוקים האדירים של השבר הסורי-אפריקני במזרח אפריקה, הפארק הלאומי הרי סימן:

בימים הראשונים של הטרק הלכנו לאורך שפת המצוק, כשלשמאלנו תהום ירוקה, זרועה בכפרים

ושטחים מעובדים. ביום הראשון עלינו עד למחנה סנקבר (Sankaber), בגובה 3,250 מטרים, שם הקמנו את מחנה האוהלים.

מחנות הלינה בטרק הסימן הם מחנות קבע. בכל מחנה בקתות עגולות יצוקות ומקורות, מכוסות בפח צבוע בירוק, המשמשות כמטבח. לכל קבוצה שמגיעה למחנה מוקצה מטבח. בכל מחנה מבנה שירותים מאבן. אמנם כזה עם חור ברצפה, אולם מוגן מרוח וגשם. ליד כל מחנה מעיין, אשר מימיו הטהורים משמשים לבישול ורחצה.

המדריך שלנו היה נור, בן ה-30, שסיפורו האישי מרתק. נור גדל בכפר בהרי סימן בגובה 3,320 מטרים. עד גיל 11 הוא רעה את צאן משפחתו, עד אשר החליט לעבור לעיר הקרובה דברק כדי ללמוד. הוא סיים בית ספר יסודי, תיכון, למד אנגלית במכללה, וכעת הוא מסיים קורס מורי דרך. האנגלית שלו מעולה, המבטא אנגלי, עם אוצר מילים עשיר, ומשפטים בנויים כהלכה. הוא סיפר לי שאת המבטא למד מהמורה שלו במכללה. נור יודע להגדיר כל עוף וצמח, ונשא עמו מגדיר עופות.

נור הגיע לטרק עם צוות מטבח, ובכניסה לשמורה צוותו לו נהגי פרדות וסיירים. היינו 17 מטיילים, עם צוות של 28 מקומיים ו-21 פרדות. הסיירים היו מצוידים בנשק אישי, הם נווטו ביום, הובילו את הטור, שימשו כמאסף, ושמרו עלינו בלילה. הצוות שלנו בנה עבורנו את האוהלים האישיים. את ארוחות הערב והבוקר אכלנו באוהל גדול, שהיה מצויד בשולחנות וכיסאות.

הפינוק הגדול היה המקלחת. הצוות בנה לנו אוהל עם מסגרת מתכת בגודל מטר על מטר ובגובה של כ-2.20 מטרים, שנסגר עם רוכסן לכל אורכו. במרכז נתלה נאד מים, בתחתיתו חובר ראש מקלחת עם ברז. הצוות חימם מים עבור המקלחת, מזג אותם לתוך נאד המים, וכך נהנינו כל ערב ממקלחת חמימה ומרעננת.

למרות התנאים הקשים, נהנינו מארוחות משובחות. הטבח בישל אוכל מעולה ומגוון. ביקשתי מראש אוכל טבעוני – וזכיתי באוכל טעים ומזין. בכל ימי הטרק אף אחד לא סבל מבעיות במערכת העיכול. אחד החטיפים שהכין לנו הטבח, וגם צ'אנה, היה גרעיני שעורה קלויים.

נור ניהל את הצוות בצורה מופתית, תוך שהוא מפקח על הקיפול בבוקר, מצטרף אלינו בדילוגים, רץ מראש הטור אל זנבו וחזרה, כדי לוודא שכולם בסדר ומרגישים טוב.

החבר'ה עמם טיילתי קוראים לעצמם "חוג חנה". חברי החוג מטיילים יחד כבר 27 שנים, כשבמקור היה זה חוג מיטיבי הלכת של אלאופ. קבוצה של אנשים חמים, אוהבים, הדואגים אחד לשני. הם זורמים עם כל החלטה או שינוי, נהנים ממה שיש, ומתבדחים על מה שאין. כשביקשתי להצטרף ומאיר אמר לי שזו קבוצה סגורה, חששתי שארגיש כמו נטע זר. אולם לשמחתי התבדיתי, והרגשתי שנחתתי ברכות לתוך קבוצה מחבבת.

בבוקר המחרת המשכנו לעבר מפלי ג'ינבאר (Jinbar) דרך שדות השעורה ולאורך המצוק, ופגשנו אנשים חייכניים. פגישה משעשעת הייתה לנו עם בבונים זנבים (בבוני ג'לאדה, Gelada Baboon), קוף מרשים ביותר בעל רעמה זהובה שבהקה בשמש, וכתם ורוד עז במרכז החזה. הבבונים ייחודיים להרי אתיופיה. הבבונים תלשו ואכלו עשבים, ואפשרו לנו להתקרב אליהם ולצלם. אימהות פלו חרקים מהגורים, ונשאו את הקטנים על גבן. כשהתקרבנו שני מקומיים, הבבונים ברחו. נור הסביר לי שהבבונים מבחינים בין פראנג' ואבאשה, ובורחים מפני האבאשה אשר זורקים עליהם אבנים.

המאבק בין האבאשה והבבונים הוא על שטח המחיה. אוכלוסיית אתיופיה גדלה, ואנשים מתיישבים

באזורים הגבוהים בהרי סימן, חורשים חלקות ומגדלים שעורה. כך מצטמצם שטח העשב האלפיני ממנו ניזונים הבבונים, שלומדים להתפשר על אכילת שעורה, אולם סובלים בשל כך עימותים עם המקומיים.

בבון זנוב (בבון ג'לאדה):

פגשנו צמחיה אפרו-אלפינית, כולל לובליה ענקית (Giant Lobelia) שצמחה בנוף אפריקאי טיפוסי של סוואנה. בהמשך פגשנו קניפהופיה (Red Hot Poker, Kniphofia), שתפרחתה צפופה על גבי עמוד פריחה הגבוה מן העלים, כאשר הפרחים התחתונים צהובים והחדשים העליונים אדומים. התרשמתי כשנזר ציין את השם המדעי והשם העממי של כל ציפור ופרח.

לקראת סוף היום הגענו לכפר ג'י' (Gich), בגובה 3,600 מטרים. נכנסנו לאחד מבתי הכפר. בשונה מהבקתות של בני הגוראגה במישור ובגבעות, בהרים הבקתות בנויות מאבן, ורק גגותיהן מכוסות בקש. כשהתרגלתי לחושך הבחנתי גם כאן שהציוד הביתי מינימלי. התמקמנו במחנה שליד הכפר. היה קר, אבל אני לא וויתרתי על מקלחת חמה.

בבוקר השמש זרחה, חצינו נחלים, וטיפסנו לעבר אימטגו (Imetgogo, 3,926 מטרים). כשהגענו מילאו עננים את העמק שמתחתינו, ולא ראינו דבר. כאשר המשכנו לטפס לעבר אינטיי (Inatey, 4,070 מטרים) נפתחו ארובות השמים, וגשם עז ניתך ארצה. לא היה היכן להסתתר. המשכנו ללכת בגשם שהפך לברד חזק. עצרנו ליד גומחה בסלע, הצטופפנו בתוכה, אולם היא בקושי שימשה כמחסה לחלקינו. האדמה כוסתה בלבן, וכדורי הברד הצטברו בחיק עלי הלובליה. אם מזג האוויר היה אחר, היינו יכולים לצפות בפסגת הראס דשן (Ras Deshen), המתנשאת לגובה 4,453 מטרים, והיא בראש ההר הרביעי בגובהו באפריקה כולה. אבל אנחנו ראינו רק ערפל ועננים.

חליפת הגשם שלי והנעלים השאירו אותי יבשה, אולם היה לי קר. הגובה השפיע עלי, הרגשתי

חלשה. כשאני מטיילת באופן עצמאי אני מקפידה לעצור ליום התאקלמות בגובה 3,500 מטרים, כדי לאפשר לגוף שלי להסתגל. אבל כאן הייתי עם קבוצה מאורגנת, ועשיתי מה שאחרים החליטו. במקום יום מנוחה, התאמצנו ביום הקשה ביותר בכל הטרק. כולם הרגישו רע, לחלק כאב הראש, אחרים הרגישו חולשה, ולא הצליחו לישון בלילה. בלה וקלוד העדיפו שלא לטפס אתנו לשני המעברים, אלא הלכו באותו קו גובה ונעזרו בפרדה עד למחנה הבא.

מהחלקים הגבוהים של הרכס ירדנו למחנה בצ'נק (Chennek, 3,620 מטרים). בלה קיבלה את פני, לקחה ממני את התרמיל, וסחבה אותו אל האוהל. הרגשתי כל כך רע שוויתרתי על מקלחת. למעשה, אף אחד לא התקלח באותו ערב. אחרי ארוחת הערב נדחסנו לבקתת המטבח בה בערה האש. אמנם הבקתה הייתה אפופת עשן, אולם לפחות היה שם חם. כשבגדינו נודפים ריח עשן, זחלנו לתוך שקי השינה באוהלים.

למחרת התעוררנו לשמים בהירים. טיפסנו למעבר בוהיט (Bwahit, 4,200 מטרים) ממנו נשקף לעינינו נוף קסום. למעט יום האתמול, הבקרים היו בהירים, ורק לקראת צהרים נוצרו עננים, בעיקר לאורך שפת המצוק. לעיתים טפטף אחר הצהרים, אולם אחר כך התפזרו העננים ונהנינו משקיעות יפות. ירדנו למחנה בסונה (Sona) בגובה 3,300 מטרים.

שביל פרדות הוריד אותנו בירידה תלולה מאד דרך נחל טוינסיה (Toinsiya), אל עמק ירוק זרוע כפרים קטנים. השמש זרחה, ומדרונות ההרים זהרו בפריחה צהובה של המסקאל. את ארוחת הצהרים אכלנו לרגלי עץ תאנה ענק, ובסוף היום התמקמנו במקארביה (Mekarbiya, 2,000 מטרים).

בבוקר יצאנו ממקארביה, ופגשנו ילדים בדרכם לבית הספר. בצהרים טבלנו בבריכה של אחד הנחלים. היה מרענן וכיף. המשכנו בטיפוס ועצרנו באחד מבתי הכפר לאכול ארוחת צהרים. משם הלכנו לעבר מוליט (Mulit) בשביל נוח בין שטחים מעובדים. באזור זה נגלו לעינינו סלעים זקורים ענקיים שהיתמרו אל על מתוך המרבדים הירוקים.

סלעים חשופים זקורים:

במקום לחנות במוליט, המשכנו לתוך הלילה, לאור פנסים, עד שהגענו למחנה באדי ארקאי (Adi Arkay). בערב ערכנו מסיבת פרידה מנהגי הפרדות, הסיירים וצוות המטבח. הצוות המקומי שר ורקד, ואנחנו השבנו בשירים ישראליים.

אתרים היסטוריים

למחרת בבוקר טיפסנו לאוטובוס ונסענו מספר שעות לעיר הבירה העתיקה אקסום. אקסום היא העיר הקדושה ביותר לנוצרים באתיופיה, ובה הוכתרו קיסרי אתיופיה בני השושלת הסולמונית. לטענת הכנסייה האורתודוקסית האתיופית, ארון הברית המקורי ובו לוחות הברית שניתנו למשה בהר סיני, הובא לאקסום מישראל. לפי המסורת, אחד האנשים שליווה את מנליק בחזרה מביקורו בירושלים, יש האומרים כהן, לקח עמו את ארון הברית מבית המקדש. מנליק גילה זאת רק כשהיו כבר רחוקים מירושלים, והבין שזה רצונו של אלוהים. בתנ"ך, לאחר תקופת המלך שלמה, נעלמים לפתע איזכוריו המקראיים של הארון. משערים שהארון נעלם בשנת 650 לפנה"ס, בתקופת מלכות מנשה. ייתכן שהארון חנה במקדש שהיהודים בנו בייב שבמצרים, וכנראה שהארון הובא לאתיופיה בשנת 400 לפנה"ס.

בין מבנה כנסיית גבירתנו מרים מציון החדש למבנה הכנסייה העתיקה, ניצב מבנה מרובע ומגודר, שבו לטענת הכנסייה האורתודוקסית האתיופית נמצא ארון הקודש. לפי חוקי הכנסייה אך ורק הכהן הגדול, ובמקרה זה שומר הארון, מורשה להיכנס ולראות את ארון הברית (מנהג המבוסס על הכתוב בתורה).

ביקרנו גם בשרידי הארמון ובמרצאות המיוחסים למלכת שבא.

ממלכת אקסום הנוצרית שלטה באזור משך 1,500 שנה לערך, משנת 400 לפנה"ס ועד המאה

העשירית. במאה השלישית חרגה השפעתה של הממלכה מתחומי אפריקה וגלשה לדרום-מערבו של חצי האי ערב, ושטחה הסתכם בכ-1.25 מיליון קמ"ר. ממלכת אקסום פיתחה שפה כתובה משל עצמה הנקראת געז (Ge'ez), וסגנון אדריכלי שייחודו בהקמתן של אסטלות (Stelae, מעין אובליסק) גרניט עצומות ברחבי העיר.

האסטלה הגדולה ביותר בשדה האסטלות של אקסום נקראת "האסטלה הגדולה", ואורכה מגיע ל-33 מטר. היא שכובה על הקרקע ומפורקת למספר חלקים. כנראה בעת הניסיון להרים את גוש האבן הענקי השוקל 517 טונות, הוא נפל על הקרקע, נשבר ונותר במקומו. האסטלה הגדולה ביותר הניצבת עדיין במקום היא "אסטלת המלך אזנה" הנישאת לגובה של 24 מטר, אך למרות שמה, היא מוקדמת לתקופת מלכותו של המלך במאה הרביעית.

חלק מהאסטלות הועברו למקומות אחרים. בשנת 1937, אסטלה בגובה של 24 מטר ובמשקל של 160 טון נחתכה לשלושה חלקים בפקודת בניטו מוסוליני ונשלחה לרומא. האסטלה שגילה מוערך ביותר מ-1,700 שנה זכתה לכינוי "אסטלת רומא" או "האובליסק של רומא", והיא הוצבה בכיכר פייצה די פורטה קאפנה. בשנת 1947 הסכים האו"ם כי על האובליסק לחזור לאקסום, ובחודש אפריל 2005, הוחזרו שלושת חלקי האסטלה לאקסום. ב-31 ביולי 2008 הוצב חלקה השלישי והאחרון של האסטלה במקומו בסיוע ארגון אונסק"ו. גם ממצאים אחרים בעלי ערך היסטורי הועברו למדינות מערביות (כמו לואי, אותה אזכיר מאוחר יותר).

היה נעים להתפנק במלון עם מים חמים זורמים, ולטעון את הסוללה של המצלמה. בערב אכלנו במלון, והזמנתי אינג'רה. בלילה הרגשתי רע, היו לי בחילות והרגשתי חולשה. אבישי ונור שאכלו אף הם אינג'רה הרגישו גם רע. שאר חברי הקבוצה אכלו אוכל מערבי והרגישו טוב. בשעות המוקדמות של הבוקר העזתי להתדפק על דלתם של מיכאל ושרה, אשר טיפלו בי ברגישות רבה ועזרו לי להתארגן. בלה אספה עבורי לימונים, המקלים על תחושת בחילה, לקראת טיסת הצהרים אל לליבלה (Lalibela). לשמחתי התאוששתי אחרי 24 שעות.

לליבלה מכונה "פטרה של אפריקה" בזכות 12 הכנסיות החצובות בסלע הגעשי האדום שנבנו בה. לליבלה היא מרכז עלייה לרגל, והיא שנייה לאקסום בקדושתה.

במאה ה-10 ממלכת אקסום נכבשה, כנסיותיה נהרסו, ונוצר צורך במרכז דתי נוצרי חדש מחוץ לאקסום.

אחרי שירושלים נכבשה בשנת 1187 ע"י סלאח אדין האיובי, קשה היה להמשיך את הקשרים עם הקהילה האתיופית הקטנה בכנסיית הקבר בירושלים, והיה צורך למצוא תחליף לעיר הקודש. באותה מאה הופיעה שושלת מלוכה חדשה, משפחת זאגוואה. המשפחה, שפיתחה את מעמד הכנסייה ואת הקשר עם הקופטים, והקימה מרכז דתי חדש בהרים בעיר רואה.

לפי המסורת, לליבלה ברח מאחיו המלך לבית זאגוואה, ונלקח בידי מלאכים לירושלים בשנת 1160. שם הופיע ישוע בחלומו והורה לו לחזור לרוהא (Roha) ולהקים בה את "ירושלים החדשה", עיר של כנסיות. גברה מסקל לליבלה חזר לאתיופיה בשנת 1185, הוכתר למלך, ובמאה ה-12 בנה ברוהא אחת-עשרה כנסיות בעשרים שנים. המלאכים עזרו לבנאים במהלך היום והמשיכו את העבודה בלילה. עם מותו בתחילת המאה השלוש-עשרה נקראה העיר רואה על שמו של המלך – לליבלה.

ישנה השערה כי המלך לליבלה נעזר בבניית הכנסיות בידע הארכיטקטוני של אבירים צרפתים

ממסדר הטמפלרים – "אבירי ההיכל" שבאו עם לליבלה מירושלים.

לליבלה שימשה כבירתם של קיסרי שושלת זאגווא (Zagwe) במשך מאתיים שנים.

לא רק שמות הכנסיות בעיר לקוחים מארץ הקודש, אלא גם שמו של נחל ירדן הזורם דרכה, וההר הסמוך לה המכונה "דברה זיית" (הר הזיתים).

הכנסיות החצובות בסלע בלליבלה ייחודיות בשלושה מאפיינים – בריכוזן בתא שטח קטן, בעידונו, ובכך שארבע מהן מונוליתיות (אינן חצובות בסלע מלפנים, בצורה הנפוצה, אלא מלמעלה, כך שהן חופשיות מהסלע מכל צדדיהן, ורק גגותיהן נראים מעל האדמה). החציבה הייתה פיסול, אין תוספת אלא גריעה בלבד. בכל שכבה גילפו ופיסלו את פרטי הפרטים לפני שהמשיכו לחצוב מטה.

הכנסיות ערוכות בשתי קבוצות עיקריות – האחת מצפון לנחל ירדן כשכנסיית ביתא ג'ורג'יס (ג'ורג' הקדוש) מעט מרוחקת מהן לכיוון דרום-מערב, והאחרת ממזרח לנחל.

כנסיית ביתא ג'ורג'יס חצובה בסלע הגעשי בצורת צלב:

בצהרים טסנו לאדיס אבבה, ויצאנו לסייר בעיר הגדולה. ביקרנו באתרים שונים וביניהם המוזיאון הלאומי של אתיופיה שידוע כביתה של לוס, גופת נקבה מסוג אוסטרלופיתקוס אפרנסיס, סוג של אדם קדמון או קוף זקוף שחי לפני כ-3 מיליון שנים באפריקה ואחת מהחוליות המקשרות הקדומות ביותר בינינו לבין הקופים. יצאנו לתצפית פנורמית מגבעת אנטוטו (Entoto), שוטטנו בשוק המרקאטו הגדול, ובערב השתתפנו בארוחה שכללה מופע מקומי. התרגשתי שוב להקשיב למוזיקה ולצפות בריקודים של בני הגוראגה.

לגלריות [טרק בהרי סימן](#), ו**בני הגוראגה**.

נספח – מידע למטיילים

סוכנות נסיעות באדיס אבבה [Awura Tours](#)

אכסניה פשוטה באדיס אבבה [Cozy Bed and Breakfast](#)

מדריך מעולה עם אנגלית טובה לטרק בהרי הסימן, [Nurlign \(Nur\) Hassen](#)

בתי מלון בטיול המאורגן:

Gondar – Goha Hotel <http://www.gohahotel.com/>

Aksum – Yeha Hotel <http://yehahotelaxum.com/>

Lalibela – Jerusalem Hotel <http://www.lalibelajerusalemhotel.com/>

Addis ababa – Adot Tina Hotel <http://adottinahotel.com/>